
АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО

УДК 349.3:316.354

М. В. Чічкань, к. ю. н., доцент**ГРОМАДСЬКІ ОРГАНІЗАЦІЇ ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ В УКРАЇНІ:
ПРАВОВА РЕГЛАМЕНТАЦІЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ**

Анотація. Стаття присвячена дослідженню правових та організаційних засад діяльності громадських організацій осіб з інвалідністю. Наголошено на недосконалості нормативно-правового регулювання питань, пов'язаних із правовим статусом та особливістю діяльності таких організацій. Зроблено висновок про необхідність проведення подальших наукових досліджень щодо діяльності громадських організацій осіб з інвалідністю та вдосконалення законодавства у цій сфері.

Ключові слова: соціальний захист; особа з інвалідністю; громадські організації; громадські спілки.

М. В. Чічкань, к. ю. н., доцент**ОБЩЕСТВЕННЫЕ ОРГАНИЗАЦИИ ЛИЦ С ИНВАЛИДНОСТЬЮ В УКРАИНЕ:
ПРАВОВАЯ РЕГЛАМЕНТАЦИЯ И ОСОБЕННОСТИ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ**

Аннотация. Статья посвящена исследованию правовых и организационных основ деятельности общественных организаций лиц с инвалидностью. Отмечено несовершенство нормативно-правового регулирования вопросов, связанных с правовым статусом и особенностью деятельности таких организаций. Сделан вывод о необходимости проведения дальнейших научных исследований, касающихся деятельности общественных организаций лиц с инвалидностью и совершенствования законодательства в этой сфере.

Ключевые слова: социальная защита; лицо с инвалидностью; общественные организации; общественные союзы.

M. V. Chichkan, Candidate of Legal Sciences,
Associate Professor**PUBLIC ORGANIZATIONS OF PERSONS WITH DISABILITIES IN UKRAINE:
LEGAL REGULATION AND PECULIARITIES OF ACTIVITY**

Abstract. The article is devoted to the research of legal basis and organizational governance of the activity of the public organizations of persons with disabilities. The imperfection of statutory regulation of the issues related to the legal status and special activity of such organizations is emphasized. The conclusion was made about the necessity of further scientific research on the activities of public organizations of persons with disabilities and improvement of legislation in this field.

Keywords: social protection; person with disabilities; public organizations; public unions.

Актуальність теми дослідження. Формування в Україні ефективної системи соціального захисту осіб з інвалідністю, беззаперечно, залишається одним із пріоритетів державної політики. За статистичними даними чисельність осіб з інвалідністю в нашій державі становить понад 2 млн 600 тис. осіб [1] і, на жаль, має тенденцію до збільшення. У вищезазначеній сфері державою ведеться багатовекторна робота спрямована, зокрема, на забезпечення прав і можливостей осіб з інвалідністю на рівні з іншими громадянами в різних сферах життя суспільства. Проте поряд із державними органами важливим суб'єктом виступають громадські організації, діяльність яких є одним з ефективних механізмів забезпечення рівних прав і

АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО

можливостей таких осіб, а також є дієвим засобом здійснення громадського контролю за дотриманням чинного законодавства, спрямованого на соціальний захист осіб з інвалідністю.

Постановка проблеми. На сьогодні в Україні відсутній єдиний нормативно-правовий акт, який би комплексно врегулював загальні положення та особливості правового статусу громадських організацій осіб з інвалідністю (далі – ГООІ), а чинне законодавство потребує вдосконалення.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання правової регламентації діяльності громадських організацій осіб з інвалідністю порушували у своїх працях такі вчені, як Н. Б. Болотіна, Н. М. Заболотная, А. В. Іпатов, М. В. Кравченко, С. В. Пасічніченко, Є. Ю. Соболев, Б. І. Сташків та інші. Крім цього, треба зазначити, що ця тема є предметом дослідження не тільки фахівців різних галузей права, а й учених інших галузей науки, зокрема політології, історії, соціальної роботи.

Виділення недосліджених частин загальної проблеми. Аналіз наукової літератури свідчить, що незважаючи на достатньо ґрунтовне опрацювання науковцями питань соціальної захищеності осіб з інвалідністю, тема громадських організацій осіб з інвалідністю залишається недостатньо вивченою.

Постановка завдання. Метою цієї статті є проаналізувати правове регулювання діяльності ГООІ та державну політику підтримки таких організацій, визначити особливості їхньої діяльності, а також виявити проблеми та запропонувати можливі шляхи їх вирішення.

Виклад основного матеріалу. Логічним видається розпочати це дослідження з визначення дефініцій ключових понять окресленої теми, зокрема: «особи з інвалідністю» та «громадські організації».

Базовим законодавчим актом у сфері соціального захисту осіб з інвалідністю є Закон України «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні» [2], який визначає основи соціальної захищеності таких осіб в Україні і гарантує їм рівні з усіма іншими громадянами можливості для участі в економічній, політичній і соціальній сферах життя суспільства, створення необхідних умов, які дають можливість інвалідам ефективно реалізувати права та свободи людини і громадянина та вести повноцінний спосіб життя згідно з індивідуальними можливостями, здібностями й інтересами. Згідно з положеннями вищезазначеного Закону, особою з інвалідністю визнається особа зі стійким розладом функцій організму, що при взаємодії із зовнішнім середовищем може призводити до обмеження її життєдіяльності, внаслідок чого держава зобов'язана створити умови для реалізації нею прав нарівні з іншими громадянами та забезпечити їй соціальний захист.

Отже, держава бере на себе основний обов'язок щодо забезпечення рівності осіб з інвалідністю в усіх сферах суспільного життя та створення для цього необхідних умов. Як уже вище було зазначено, у забезпеченні соціальної захищеності осіб з інвалідністю важливу роль відіграє також і діяльність громадських організацій. З цього приводу слушною видається думка Є. Соболя, який зауважує, що громадські організації утворюють окремий так званий «третій сектор» і покликані виконувати певну роль у реалізації соціальної програми держави щодо осіб з інвалідністю. Зазначені організації створюють основу громадянського суспільства, стають вирішальним стабілізуючим фактором, гарантом демократичного шляху розвитку та дотримання міжнародних та національних стандартів реалізації та захисту прав та свобод осіб з інвалідністю [3, с. 168].

Щодо правової регламентації, Конституція України (ст. 36) закріплює право громадян України на свободу об'єднання у громадські організації для здійснення та захисту своїх прав і свобод та задоволення політичних, економічних, соціальних, культурних та інших інтересів, за винятком обмежень, встановлених законом в інтересах національної безпеки та громадського порядку, охорони здоров'я населення або захисту прав і свобод інших людей. Також, відповідно до положень Основного Закону ніхто не може бути примушений до вступу в будь-яке об'єднання громадян чи обмежений у правах за належність чи неналежність до громадських організацій [4].

Особливості діяльності ГООІ, мета їх створення та права окреслені в розділі 3 Закону України «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні». Між тим, загальні

АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО

засади щодо порядку утворення, реєстрації, діяльності та припинення громадських організацій визначені Законом України «Про громадські об'єднання» від 22 березня 2012 року, в редакції від 22 липня 2018 року. Під громадським об'єднанням розуміється добровільне об'єднання фізичних осіб та/або юридичних осіб приватного права для здійснення та захисту прав і свобод, задоволення суспільних, зокрема економічних, соціальних, культурних, екологічних та інших інтересів [5]. Організаційно-правовими формами громадського об'єднання можуть бути: громадська організація або громадська спілка. Засновниками та членами (учасниками) громадської спілки є фізичні особи. Щодо громадської спілки, то її засновниками є юридичні особи приватного права, а членами (учасниками) можуть бути як юридичні особи приватного права, так і фізичні особи. Громадське об'єднання може здійснювати діяльність зі статусом юридичної особи або без нього. Проте навіть зі статусом юридичної особи громадське об'єднання є непідприємницьким товариством, основною метою якого не може бути одержання прибутку.

Отже, відповідно до положень нормативних актів ГООІ – це добровільне об'єднання фізичних та (або) юридичних осіб приватного права для забезпечення рівних прав і можливостей осіб з інвалідністю та їх соціального захисту. Такі об'єднання можуть утворюватись у формі громадських організацій або громадських спілок, за територіальною ознакою можуть бути всеукраїнськими та місцевими. Метою їхньої діяльності є: 1) забезпечення рівних прав і можливостей осіб з інвалідністю; 2) їх соціальний захист осіб; 3) виявлення, усунення перепон і бар'єрів, що перешкоджають забезпеченню прав і задоволенню потреб таких осіб, у тому числі стосовно доступу їх нарівні з іншими громадянами до об'єктів фізичного оточення, транспорту, інформації та зв'язку, а також з урахуванням індивідуальних можливостей, здібностей та інтересів – до освіти, праці, культури, фізичної культури і спорту; 4) надання соціальних послуг; 5) залучення осіб з інвалідністю до суспільної діяльності; 6) здійснення громадського контролю за дотриманням прав осіб з інвалідністю; 7) представництво інтересів таких осіб; 8) усунення будь-яких проявів дискримінації стосовно осіб з інвалідністю.

Аналіз положень Закону України «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні» дозволяє окреслити специфічні права ГООІ.

Законодавець передбачає право представників ГООІ, відповідно до свого статусу та території діяльності, входити (за їх зверненням) до складу колегій і консультативно-дорадчих органів центральних та місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, які у свою чергу повинні надавати допомогу та сприяти діяльності таких організацій.

Також ГООІ мають право здійснювати необхідну господарську діяльність без мети отримання прибутку, а також господарську та підприємницьку діяльність шляхом створення госпрозрахункових установ і організацій зі статусом юридичної особи, а також підприємств, заснованих на колективній власності громадських організацій. Продукція підприємств і організацій ГООІ, об'єкти капітального будівництва, які зводяться за кошти таких організацій, включаються до державного замовлення в порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України.

Одним з актуальних для ГООІ є право користуватись пільгами та преференціями, передбаченими законодавством. Відповідно до статті 14-1 вищезазначеного Закону підприємства та організації ГООІ мають право на пільги зі сплати податків і зборів (обов'язкових платежів) відповідно до законів України з питань оподаткування. Застосовувати зазначені пільги можливо за наявності дозволу на право користування пільгами з оподаткування, який надається на квартал, півріччя, три квартали або рік Міністерством соціальної політики України. Механізм надання такого дозволу на право користування пільгами з оподаткування, відмови у його наданні чи скасування визначений у Порядку надання дозволу на право користування пільгами з оподаткування для підприємств та організацій інвалідів, затвердженому постановою КМУ від 8 серпня 2007 року. Цим нормативним документом визначені певні критерії, за умови відповідності яким надається дозвіл, зокрема: 1) кількість осіб з інвалідністю, які мають на підприємствах, в організаціях основне місце роботи, становить протягом попереднього звітного (податкового) періоду не менш як 50 відсотків середньооблікової кількості штатних працівників

АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО

облікового складу; 2) фонд оплати праці осіб з інвалідністю, які мають на підприємствах, в організаціях основне місце роботи, становить протягом звітного періоду не менш як 25 відсотків суми загальних витрат на оплату праці, що належать до складу витрат згідно з правилами оподаткування податком на прибуток підприємств; 3) сума витрат підприємства, організації з переробки (обробки, інших видів перетворення) сировини, комплектувальних виробів, складових частин, інших покупних товарів (послуг), які використовуються для виготовлення товарів (надання послуг) безпосередньо підприємствами, організаціями, становить не менш як 8 відсотків ціни постачання таких виготовлених товарів (надання послуг). Зазначений критерій застосовується для надання дозволу згідно з пунктом 197.6 статті 197 та абзацом першим пункту 8 підрозділу 2 розділу XX "Перехідні положення" Податкового кодексу України; 4) розмір середньомісячної заробітної плати в еквіваленті повної зайнятості осіб з інвалідністю, які мають на підприємствах, в організаціях основне місце роботи, повинен бути не менше законодавчо встановленого розміру мінімальної заробітної плати; 5) виконання підприємствами, організаціями рішень Мінсоцполітики та обласних, Київської та Севастопольської міських держадміністрацій, Міністерства соціальної політики Автономної Республіки Крим (крім тих, які звернулися вперше) [6]. Крім цього, у зазначеному Порядку наводиться перелік документів, які подаються для отримання дозволу, строк їх подання, строк розгляду та прийняття рішення. Також окреслені випадки, у яких може прийматися рішення про відмову або скасування дозволу.

Окремим нормативним актом регулюється механізм використання коштів, передбачених Мінсоцполітики в державному бюджеті за програмою «Фінансова підтримка громадських об'єднань осіб з інвалідністю, які мають статус всеукраїнських», зокрема, документи і строки їх подання такими організаціями, строк розгляду, визначення обсягу бюджетних коштів, що виділяються громадському об'єднанню, можливі напрямки їх спрямування [7; 8].

Звернемо увагу на те, що норма п. 8 підрозділу 2 розділу XX Податкового кодексу України, яка передбачає право підприємств ГООІ на користування нульової ставки ПДВ, діє до 01.01.2020 р. Це питання перебуває в центрі уваги як самих ГООІ, так і держави. Оскільки, якщо не буде відповідного вирішення цієї проблеми, шляхом внесення змін у чинне податкове законодавство, то з 1 січня 2020 року існування підприємств ГООІ опиниться під загрозою, що потягне за собою не подолання проблем соціальної захищеності осіб з інвалідністю, а їх поглиблення.

Для сприяння створенню умов для реалізації особами з інвалідністю гарантованих їм прав та свобод Президентом України 3 грудня 2019 року видано указ, яким Кабінету Міністрів України доручається, серед іншого, опрацювати питання щодо спрощення механізмів надання державної допомоги ГООІ, заснованим ними підприємствам, а також суб'єктам господарювання, що звернулися до відповідних органів з метою створення робочих місць для працевлаштування осіб з інвалідністю, у тому числі шляхом внесення змін до Закону України «Про державну допомогу суб'єктам господарювання»; продовження дії пільгового оподаткування податком на додану вартість постачання товарів та послуг, що безпосередньо виготовляються підприємствами та організаціями ГООІ, які засновані громадськими організаціями осіб з інвалідністю і є їхньою власністю [9]. Отже, чекаємо на конкретні кроки держави.

Висновки. Проведене дослідження дозволяє визначити одним із пріоритетних напрямів державної соціальної політики – створення ефективної системи соціальної захищеності осіб з інвалідністю. Забезпечення рівних прав і можливостей осіб з інвалідністю досягається шляхом розвитку, вдосконалення та приведення до міжнародних стандартів національного законодавства; створення ефективної системи державних органів, які здійснюють державне управління в зазначеній сфері; створення умов для безперешкодного доступу осіб з інвалідністю до соціальної інфраструктури; забезпечення рівних прав і можливостей у сфері працевлаштування, освіти і професійної підготовки; здійснення якісного матеріального, соціально-побутового й медичного забезпечення тощо.

На підставі аналізу законодавства доходимо висновку, що поряд з діяльністю державних органів важливим інструментом у забезпеченні соціальної захищеності осіб з інвалідністю є діяльність громадських організацій осіб з інвалідністю. Однак нормативно-правове регулювання

АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО

питань, пов'язаних із правовим статусом та особливістю діяльності ГООІ, має певні недоліки та потребує вдосконалення.

Так, у Законі України «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні» у 3 розділі «Громадські організації осіб з інвалідністю» йдеться про громадські організації та громадські спілки, тобто зміст розділу є ширшим, ніж його назва. Відповідно до Закону України «Про громадські об'єднання» громадська організація або громадська спілка є організаційно-правовими формами громадського об'єднання. Таким чином, доречно змінити назву 3 розділу Закону на «Громадські об'єднання осіб з інвалідністю».

До того ж багато положень Закону України «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні» та Постанови про затвердження Порядку надання дозволу на право користування пільгами з оподаткування для підприємств та організацій інвалідів дублюються між собою. Також зазначена Постанова не приведена у відповідність до Конвенції ООН Про права осіб з інвалідністю і використовує замість терміна «особа з інвалідністю» – «інвалід».

Усе вищезазначене вказує на необхідність проведення подальших наукових досліджень щодо діяльності ГООІ та вдосконалення законодавства в цій сфері. Можливим вважаємо або прийняття спеціалізованого нормативно-правового акта, який би визначив усі особливості діяльності ГООІ, або окремого розділу в Законі України «Про громадські об'єднання».

Література

1. Мінсоцполітики впроваджує нові підходи в сфері надання реабілітаційних послуг людям з інвалідністю - Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/news/minsocpolitiki-vprovadzhuje-novi-pidhodi-u-sferi-nadannya-reabilitacijnih-poslug-lyudyam-z-invalidnistyu>.
2. Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні: Закон України від 21 березня 1991 р. // Відомості Верховної Ради України. - 1991. - № 21. - Ст. 252.
3. Соболев, Є. Форми взаємодії громадських організацій інвалідів із суб'єктами публічної адміністрації / Є. Соболев // Підприємництво, господарство і право. - 2017. - № 3. - С. 168-171.
4. Конституція України від 28 червня 1996 р. - Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.
5. Про громадські об'єднання: Закон України від 21 березня 1991 р. - Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4572-17>.
6. Про затвердження Порядку надання дозволу на право користування пільгами з оподаткування для підприємств та організацій громадських організацій інвалідів: Постанова Кабінету Міністрів України від 8 серпня 2007 р. № 1010 - Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1010-2007-%D0%BF>.
7. Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для фінансової підтримки громадських об'єднань осіб з інвалідністю, які мають статус всеукраїнських: Постанова Кабінету Міністрів України від 14 березня 2018 р. № 183 - Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/183-2018-%D0%BF>.
8. Про затвердження форм документів, що подаються всеукраїнськими громадськими об'єднаннями осіб з інвалідністю для отримання коштів, передбачених у державному бюджеті за програмою «Фінансова підтримка громадських об'єднань інвалідів»: Наказ Міністерства соціальної політики України від 29 листопада 2018 р. № 1803 - Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1435-18#n17>.
9. Про підвищення ефективності заходів у сфері прав осіб з інвалідністю: Указ Президента України від 3 грудня 2019 р. № 875/2019 - Режим доступу: <https://www.president.gov.ua/documents/8752019-30781>.

Надійшла 17.09.2019

Бібліографічний опис для цитування :

Чічкань, М. В. Громадські організації осіб з інвалідністю в Україні: правова регламентація та особливості діяльності / М. В. Чічкань // Актуальні проблеми юридичної науки та практики. – 2019. – № 1 (5). – С. 48-52.